

Alkalom **Antall József Politikai Akadémia**
Helyszín **Magyarok Háza**
Időpont **2001. február 14.**
Előadó **Farkas István**

Szerkesztette **Bozóky Tamás**
Jegyzetekkel ellátta **Bozóky Tamás**
Korrektúra **Palkó Katalin**

antalljosef.hu

FARKAS ISTVÁN

121

KERESZTÉNY PEDAGÓGIA

Piarista szerzetesként ezzel az előadással én is szeretnék fejet hajtani és tisztelni Antall József előtt.

Azt a felkérést kaptam, hogy a hazánkban működő egyházi iskolákról és az iskolák ügyéről tartsak rövid ismertetőt. Bemutatom a múlt történéseit, majd a jelen eseményeit.

Az egyházi iskolák vonatkozásában két dolgot nagyon becsülök Antall Józsefben. Az egyik: lehetővé tette, hogy az egyházi intézmények rohamos ütemben fejlődjenek, melynek köszönhetően ma egyházi fenntartású óvoda, iskola, szakközépiskola, gimnázium, kollégium és szakiskola tekintetében 263 intézményt tartunk nyilván. Ez 95 százalékos növekedést jelentett, melynek arányos leosztása alapján ebből 70 százalék Antall József kormánya¹, 20 százalék a Horn-kormány² és egy újabb 5 százalék az utolsó évben, tehát a polgári kormány³ ideje alatt született.

A másik dolog pedig az, amit becsülök, és ami tiszteletemet tovább fokozza, hogy Antall József maga is, hálás piarista öregdiákként, szervezte az egyházi iskolákat: megtett mindent értük és szívügyének tekintette őket. Ennek háttérében nagyon tudatos politikai, egyházpolitikai és iskolapoli-

¹ Antall–Boross-kormány (1990–1994)

² Horn-kormány (1994–1998)

³ első Orbán-kormány (1998–2002)

tikai döntés állt. Így vált elérhetővé, hogy az egyházi iskolák is pontosan olyan támogatást kapjanak, mint bármelyik más, állami fenntartású iskola.

A múlt eseményeit felidézve, hogyha az egész magyar oktatásügyet nézzük, akkor ennek a magyar oktatási múltnak 90–95 százaléka egybeesik az egyházi iskolák történetével.

A történelmet jól ismerjük. Tudjuk, hogy 1868-ban az Eötvös-féle népiskolai törvény⁴ 6 és 12 év kor között kötelezővé tette az iskoláztatást. 1869-ben mindössze 4 százalék nem egyházi fenntartású iskola volt. 1907-ben még mindig 73 százalék, 1930-ban pedig 62 százalék az egyházi iskolák aránya. 1868-tól kezdve is elenyésző az önkormányzati vagy állami iskolák száma, hiszen az ezer évnek 90–95 százaléka is egyházi iskola volt. Ez az intervallum 996-tól, tehát Pannonhalma alapításától 1948-ig tart.

Nagyon pontosan tudjuk azt is, hogy 1948-ban – én egy évvel később születtem – a Magyar Dolgozók Pártja⁵ keresztülvitte az iskolák államosítását⁶, 6505 egyházi iskolát tönkretéve. A legtöbben biztos ismerik a történetet. Ezek után a kommunisták a Himnuszt kezdték el énekelni örömeikben: „Isten, áldd meg a magyart!” – ez volt a kulturált részvétük. Slachta Margit⁷ – ebben a döbbenetes helyzetben – ülve maradt a Parlamentben, ezért beperelték⁸. Marosán György⁹ terjesztette elő a vádat azzal a felütéssel, hogy: „Hogy volt az az éneklés, kisanyám?” Erre Slachta Margit azt válaszolta: „Ön téved, mert ha én lennék az Ön anyja, én megneveltem volna.”

Az 1948-as államosítás következtében tízből nyolc piarista iskola ment tönkre könyvtárakkal, szertárakkal egyetemben. Ezt sok rendtársam személyesen is átélte, ma is drámaian mesélnek róla. Az a nyolc katolikus, egy református és egy zsidó iskola, amelyik megmaradt, az tulajdonképpen olyan szerepet töltött be, mint egy bűvópatak. Továbbvitték azt az értéket, azt a kincset, amit a közel 950 éves egyházi iskolai múlt jelentett Magyarországon.

1990-től már több saját emlékemet idézem. Ennek a tíz évnek a története: 1989-ben nyolc katolikus gimnázium volt és öt kollégium. Ezek az intézmények 5 százalékát alkották a most meglévő katolikus intézmény-

⁴ 1868. évi XXXVIII. törvénycikk a népiskolai közoktatás tárgyában

⁵ Magyar Dolgozók Pártja (MDP): 1948 és 1956 között működő bolsevik típusú kommunista párt, amely 1948-ban a Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt egyesítéséből jött létre

⁶ 1948. évi XXXIII. törvény a nem állami iskolák államosításáról

⁷ Slachta Margit (1884–1974) szerzetes, szerkesztő, az első magyar női országgyűlési képviselő

⁸ Tette miatt Slachta Margitot a mentelmi bizottság kétszer hat hónapra kitiltotta az országgyűlésből, mentelmi jogát felfüggesztette.

⁹ Marosán György (1908–1992) szociáldemokrata, majd kommunista politikus

rendszerünknek. 1990-től 1994-ig 181 intézmény jött létre, ez 70 százaléka a most meglévő egyházi intézményeknek. Ezt követően, a Horn-kormány alatt mindössze 56, míg végül az utolsó évben, 1999-ben 13 intézmény született.

Amikor arról beszélek, hogy ennyi intézmény alakult, akkor azt is nyugodtan mondhatom, hogy ez a 250 intézmény nem csak önmagában érték, hanem egyúttal azt a kovászszerepet is jelenti az egész magyar iskolaügyben, amelyet minden keresztény embernek és keresztény intézménynek be kell töltenie.

Először a katolikus kerettantervről beszélnék, amelyet 1993 novemberétől 1994. május 12-ig írtunk.¹⁰ Akkor már a tantervi munkában 4–5 év előmunkálat volt. Erre építve jöttünk össze kb. 200-an Mária-besnyőn és fogalmaztuk meg – elsősorban az induló egyházi iskoláknak – a katolikus kerettantervet. Az oktatáspolitikában jónak tartom a háromszintű szabályozást, miszerint van egy egyetemes, kötelező nemzeti alaptanterv, aztán vannak kerettantervek, amelyek már jobban lebontják azt az egyetemes oktatási rendet, valamint az ezek alapján létrejövő helyi tanterv-hálózatot.

Az 1994-es kormányváltáskor ezt a középső téglát kiütötték, a törvényből is törölték a kerettanterv fogalmát. Ezért történhetett meg az, hogy a Magyar Katolikus Egyház a Magyar Köztársaságot 6,5 évvel megelőzte kerettanterv-ügyben.¹¹ Ennek a katolikus kerettantervnek akkora sikere volt, hogy 1994-ben közel 200 olyan egyházi oktatási intézmény volt, melyek erre építették a helyi tantervüket és még ezen kívül 500 nem egyházi iskola is megrendelte, és valamilyen szinten használta is. Számunkra az egyik legnagyobb élmény az volt, hogy egy rendészeti szakközépiskola is igényelt, és ők biztosan alkalmazták is. Úgy gondolom, amikor most az egyházi iskolákról esik szó, akkor fontos ennek a missziós szerepnek az ismerete, áttekintése is.

¹⁰ Felelős főszerkesztője Farkas István piarista volt.

¹¹ Vö. 28/2000 (IX. 21.) OM rendelet a kerettantervek kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról

Amikor a jelenről beszélek, hogy milyen érték ez a 263 egyházi óvoda és iskola, akkor szeretném megmérni a keresztény pedagógiát három olyan mércével, amellyel bármely pedagógia hitelesen megmérhető.

Az *első mérce*, amivel bármely pedagógiát meg lehet mérni, az a hagyomány tisztelete. Az iskola az emberiség több ezer éves tapasztalatát nyolc, tíz, tizenkét év alatt átadja egy új generációnak.

Azért lehetséges a fejlődés az ember számára, mert tud hagyományt átvenni, tud tanulni. Egy természetragya az életét ugyanott kezdi, és ugyanott végzi, ahol sok százezer évvel ezelőtt élt őse. Nem tud fejlődni, mert nem tud tanulni és nem tud hagyományt átvenni. Bármely iskolát, bármely pedagógiát meg lehet mérni azzal, hogy mennyire hagyománytisztelő. Ha élesebben akarok fogalmazni, aki nem hagyománytisztelő, arra egy kutyát sem szabad bízni, nem hogy egy gyereket.

Ha most ezzel a mércével megmérjük a katolikus vagy keresztény világnézetet, hogy mit gondol a hagyományról, akkor idézhetjük Pilinszky mondatát: „Isten időről időre átvérzi a történelem szövetét.”¹² Azaz, amikor visszatekintünk a múltba, akkor csodálatos emberi értékeket is láthatunk, összerakódik egy halhatatlan kultúra. De kiemelten értékes a keresztény ember számára a múlt, a hagyománytisztelő, mert benne jelen van az Isten emberkeresése, az ember Istenre találása, tehát a vallás is. Ahogy Mózesnek le kell vennie a saruját, mi is ezzel a tisztelettel tekintünk a múltba.

A *második szempont*, amivel a pedagógia értékelhető és mérhető, az a jövőkép. Milyen jövőképet állít az új generáció elé?

Szeretnék egy hasonlattal élni, hogy miért is fontos a jövőkép. Hogy mit tűzött ki célul egy gyermek, az meghatározza, hogy mire fogja vinni. Kedves és igaz történet: Kolumbusz¹³ még kisgyermekkorában kiment a tengerpartra, ahová sok növényt hordott ki a víz. Elhatározta: meg fogja keresni, hogy a víz honnan vitte oda azokat a növényeket. Meg is találta. De nemcsak Kolumbusznál van így. A kereszténység az abszolút jövőbe néz, tehát olyan jövőben hiszünk, ahol minden földi érték örökre megmarad. Azt gondolom, az egyházi iskola hallatlan nagy felelősségre nevel, mind a társadalom, a család vagy akár a közélet tekintetében. Aki egyházi

¹² Pilinszky János (1921–1981), a XX. század egyik legjelentősebb magyar költője. Pilinszky János: *Ars poetica helyett*. <http://dia.pool.pim.hu/html/muvek/PILINSZKY/pilinszky00001/pilinszky00082/pilinszky00082.html> (letöltés: 2016. január 28.)

¹³ Kolumbusz Kristóf (1451–1506) olasz származású tengerésztiszt, utazó, az amerikai földrész felfedezője

iskolába jár, bármit képes olyan felelősséggel látni, ahogy más rendszer ezt a szintű felelősséget nem tudja bemutatni, nem tudja alátámasztani.

Hadd idézzem egy régi, 1994-es emlékemet, gyönyörű tapasztalatomat. Kecskeméten voltam akkor igazgató¹⁴ és egy 50 éves osztálytalálkozó alkalmából jöttünk össze. 68 éves urak találkoztak egy kis kápolnában. Egy idős úr kicsoszogott az oltárhoz bottal a kezében és jelentett, mint egy hetes. Azt mondta: „Igazgató úrnak jelentem, az 50 év alatt 9 osztálytársunk meghalt, egy súlyosan beteg, a többiek itt vannak hiánytalanul.” Erre mondom, hogy ezt a felelősséget, ezt a hűséget nem lehet meghaladni és nekünk az olyan piaristák nyomába kell erednünk, akik ilyen embereket neveltek. Nem volt hiányzó, és jól tudjuk, ez a háborús nemzedék. Jöttek Ausztráliából, Kanadából, Svédországból, Németországból, a Föld minden pontjáról és mindannyian ott voltak. Amit a piarista jelmondat¹⁵ is megfogalmaz: pietas, amit úgy is fordíthatunk, hogy „hűség”. Ez a második mérce, a jövőkép szintén olyan, hogy a keresztény világnézet a legrangosabb, a legmagasztosabb jövőképet tudja odaállítani a fiatalok elé.

Végezetül a *harmadik mérce*, amely nagyon meghatároz minden pedagógiát, a pedagógustükör. Szent István¹⁶ megírta intelmeit¹⁷ fiának, Szent Imrének¹⁸; hogy milyen a jó uralkodó. Az egy királytükör. Minden világnézetnek, minden pedagógiai eszmerendszernek van egy pedagógusképe, amelyben megmutatkoznak az elvárások, és hogy milyen szerepet tulajdonít a pedagógusnak.

A keresztény pedagógia esetében két dolgot szeretnék hangsúlyozni. Az egyik, amit az egyházi iskolában nagyon sokan megtapasztalhatnak, az a tekintély fontossága. A tekintélyre nevelés azt jelenti, hogy van fix koordináta-rendszerem, tehát örökölttem egy nagyon értékes piarista pedagógiai hagyományt és annak megfelelően megpróbálok kapálni az Isten szőlőjében. A pedagógustükör is ilyen. Az egyházi iskolákban a pedagóguskarakter élesebb, markánsabban él, és jelen van valakinek a személye, ami olyan, mint egy tükörkép – akár az angolkisasszonyok iskoláiban Ward Mária¹⁹, akár a piaristáknál Kalazanci Szent József²⁰, vagy akár a jezsuitáknál Szent Ignác²¹ kapcsán.

¹⁴ Farkas István piarista szerzetes 1991 és 1995 között volt a kecskeméti Piarista Gimnázium igazgatója.

¹⁵ A piarista szerzetesrend jelmondata: Pietas et litterae (Kegyeség és tudomány).

¹⁶ I. (Szent) István (970–1038) államalapító magyar király (1000–1038)

¹⁷ *Szent István király intelmei Imre herceghez* (1027). In: <http://mek.oszk.hu/00200/00249/00249.htm> (Letöltés: 2016. január 25.)

¹⁸ Szent Imre herceg (1007–1031) Szent István fia, vadászbalesetben hunyt el

¹⁹ Ward Mária (1585–1645), az angolkisasszonyok szerzetesrend (Institutum Beatae Mariae Virgins) alapítója

²⁰ Kalazanci Szent József (1557–1648), a Piarista Rend (Ordinis Scholarum Piarum) alapítója

²¹ Loyolai Szent Ignác (1491–1556), a jezsuita (Societas Jesu, Jézus Társasága) rend alapítója

Amikor a pedagógustükörről beszélek, akkor egyik pólus a végtelenül fontos tekintély, a másik pedig az alázat. Ha ezek közül bármelyik megbillen vagy összeesik, akkor a pedagógia is tönkremegy. Jól ismerjük: a tudás hatalom. A több talentum, a nagyobb tudás nagyobb alázatra kötelez, mert minél szélesebb a horizontom, annál inkább belátom, hogy Isten kegyelméből vagyok. Heidegger²² szerint az az igazán korlátolt, aki nem látja a korlátjait.

Végtelenül fontos tehát, hogy a keresztény pedagógusnak két biztos pontja legyen: az egyik a tekintély, a másik pedig az alázat, amely megakadályozza, hogy visszaéljen hatalmával. Ez utóbbit Jézus Krisztus hitelesíti. Nála hitelesebb ember nincs a Földön. Ki minél nagyobb, annál alázatosabb. Jól tudjuk, hogy Jézust leköpték, arcul verték, a megszálló római birodalom palástját borították rá, de ő az alatt is az Isten Fia maradt.

Az ember hitelesítője: belső igazsága, belső értéke – és én magam is végtelen hálával emlékszem vissza kecskeméti piarista tanárimra. Ha ezek megvannak, akkor tud egy pedagógus – alázattal – tízszer vagy százszor elmondani valamit a diákjainak. Talán többen ismerik Szemenyei László piarista tanárt²³, aki gyakran hangoztatta, hogy a piaristának van egy kiváltsága. Megkérdeztük: „Laci bácsi, mi az”. Azt válaszolta: „Fiaim, az, ha már valamit ezerszer elmagyaráztam, akkor azt még egyszer elmondhatom”. Ő ilyen türelemmel oktatott – e szerint próbálunk mi is élni és tanítani.

Ilyen pedagógiai hagyományok élnek jelenleg és ezeket szolgáljuk ebben a 263 intézményben. A hagyományok tisztelete biztosítja a hiteles emberséget és a jövőt.

²² Heidegger, Martin (1889–1976) német filozófus

²³ Szemenyei László (1911–1981) piarista áldozópap, földrajz–biológia szakos tanár